

De l'execució de penes a la reinserció

Josep Cid, Marta Ferrer i Aina Ibàñez (coords.)

De l'execució de penes a la reinserció

Universitat Autònoma de Barcelona
Servei de Publicacions
Bellaterra, 2013

**Dades catalogàfiques recomanades pel Servei de Biblioteques
de la Universitat Autònoma de Barcelona**

De l'execució de penes a la reinserció / Josep Cid, Marta Ferrer i Aina Ibàñez (coords.) — Bellaterra (Barcelona) : Universitat Autònoma de Barcelona. Servei de Publicacions, 2013. — (Congressos de la Universitat Autònoma de Barcelona; 12)

ISBN 9788449042119

I. Cid, Josep; Ferrer, Marta; Ibàñez, Aina (coords.)

II. Centre d'Estudis Jurídics i Formació Especialitzada (Catalunya)

III. Universitat Autònoma de Barcelona. Grup Interuniversitari de Recerca en Criminologia aplicada a la Penologia

1. Delinqüents - Rehabilitació - Congressos

343.81

Codi IBIC: LNF

Organitzat per:

· Grup Interuniversitari de Recerca en Criminologia aplicada a la Penologia (Universitat Autònoma de Barcelona)
i Centre d'Estudis Jurídics i Formació Especialitzada.

Amb el suport de:

· Departament de Ciència Política i Dret Públic (Universitat Autònoma de Barcelona), Centre d'Estudis Jurídics i Formació Especialitzada, AGAUR - Agència de Gestió d'Ajuts Universitaris i de Recerca.

Amb la col·laboració de:

· Eugenia Albani, María Contreras, Aina Ibàñez i Anna Meléndez, investigadores del Grup Interuniversitari de Recerca en Criminologia aplicada a la Penologia (UAB).

Composició:

joanbuxó, projectes de creació gràfiques

Edició:

Universitat Autònoma de Barcelona

Servei de Publicacions

Edifici A. 08193 Bellaterra (Cerdanyola del Vallès). Spain

Tel. 93 581 10 22

Fax 93 581 32 39

sp@uab.cat

<http://publicacions.uab.cat>

Impressió:

QP Quality Print

Fotografia de la coberta:

Direction signpost showing the compass points North, South, West and East against a bright blue sky

© RTimages

ISBN 978-84-490-4211-9

Dipòsit legal: B-29-070-2013

Imprès a Espanya. Printed in Spain

Aquest llibre, que publica les ponències i els debats generats en el marc del seminari «De l'execució penal a la reinserció», celebrat els dies 6 i 7 de juny de 2013, forma part de les activitats de transferència del coneixement pròpies del Grup Interuniversitari de Recerca en Criminologia Aplicada a la Penologia (Universitat Autònoma de Barcelona, Universitat de Girona i Universitat Pompeu Fabra) (grup de recerca consolidat per l'AGAUR, 2009-SGR-01117) i en el marc del projecte «Factores explicativos del desistimiento y obstáculos a la reinserción» (finançat pel Ministeri d'Economia i Competitivitat DER2011-29229). Tant la realització del seminari com la seva publicació han comptat amb les ajudes econòmiques del Departament de Ciència Política i Dret Públic de la Universitat Autònoma de Barcelona, a través dels «Ajuts Interns de Planificació 2012», i del Centre d'Estudis Jurídics i Formació Especialitzada.

La tasca d'edició de les ponències, sintetitzant-ne el contingut, i dels debats, estructurant-los en funció d'àmbits temàtics, ha estat realitzada per Eugenia Albani, María Contreras, Aina Ibàñez i Anna Meléndez, investigadores del Grup Interuniversitari de Recerca en Criminologia Aplicada a la Penologia (UAB).

Sumari

I. Introducció	11
II. Participants	13
III. Programa del seminari	17
IV. Recull de ponències i debats	21
1. El camí cap a la llibertat condicional	23
La llibertat condicional a Catalunya 2012. <i>Manel Capdevila</i>	25
Visió general de la situació d'altres països: models d'accés a la llibertat condicional i efectivitat en clau de reinserció. <i>Beatriz Tébar</i>	29
Regressió a segon grau. Causes i conseqüències. <i>Josep Cid</i>	31
Debat. «Estimular el pas cap al tercer grau i la llibertat condicional» (editat per <i>Anna Meléndez</i>)	33
Criteria per a l'accés al tercer grau de tractament i a la llibertat condicional: classificacions inicials, pagament de la responsabilitat civil, dates de compliment de condemna i expedients disciplinaris. <i>Remei Bona</i>	37
Debat. «El control judicial de l'administració penitenciària» (editat per <i>Eugenia Albaní</i>)	39
El model de rehabilitació: planificació de la intervenció cap a la llibertat condicional. <i>Paula Montero</i>	41
Debat. «L'esforç reparador per a l'accés al règim obert i la llibertat condicional» (editat per <i>Eugenia Albaní</i>)	44
2. Ampliació de l'ús de les mesures penals alternatives a la presó i supervisió efectiva a la comunitat	47
Programes de supervisió efectiva a la comunitat: perspectiva internacional. <i>Ester Blay</i>	49
Paper dels informes d'assessorament tècnic en l'execució de les mesures penals alternatives». <i>Elena Larrauri</i>	51
Debat. «L'abast de l'assessorament tècnic i les mesures penals alternatives» (editat per <i>Eugenia Albaní</i>)	53
Fórmules d'ampliació de les mesures penals alternatives: limitacions legals i dificultats pràctiques. <i>Josep A. Rodríguez</i>	55
Debat. «La importància de la motivació en les resolucions judicials» (editat per <i>Aina Ibàñez</i>)	57

El model d'aplicació de les mesures penals alternatives a Catalunya: l·liçons apreses, perspectives de futur». <i>Marc Cerón</i>	59
Debat. «Les claus del sistema de mesures penals alternatives: informes, mesures i professionals (present i futur)». (editat per <i>Aina Ibàñez</i>)	62
3. Marc legal i gestió de delinqüents de risc: present i futur	65
Valoració del risc i gestió de la reincidència: la utilitat del <i>RisCanvi</i> en la reinserció. <i>Antonio Andrés Pueyo</i>	67
El procés de desistiment de les persones empresonades: obstacles i suports. <i>Joel Martí</i> . . .	71
Debat. «De la perillositat criminal a l'avaluació del risc». (editat per <i>María Contreras</i>). .	73
Les noves mesures del codi penal: la llibertat vigilada, la custòdia de seguretat i la presó permanent revisable». <i>José Luis Ramírez</i>	77
Debat. «Les reformes penals i la discrecionalitat de jutges i fiscals» (editat per <i>Aina Ibàñez</i>)	81
Polítiques i projectes d'intervenció per a l'acostament al medi extern dels delinqüents d'alt risc: cercles de suport, inhibidors químics i controls telemàtics». <i>Carles Soler</i>	85
Debat. «Opinió dels experts i opinió pública». (editat per <i>Aina Ibàñez</i>)	88
V. Conclusions	91
VI. Referències	95

I. Introducció

Josep Cid

Coordinador del Grup Interuniversitari de Recerca en Criminologia Aplicada a la Penologia, Universitat Autònoma de Barcelona

Marta Ferrer

Cap de l'Àrea d'Investigació i Formació Social i Criminològica del Centre d'Estudis Jurídics i Formació Especialitzada

El llibre que el lector té a les seves mans recull les ponències i els debats que van constituir el seminari «De l'execució de penes a la reinserció», que va tenir lloc al Centre d'Estudis Jurídics i Formació Especialitzada els dies 6 i 7 de juny de 2013. La iniciativa d'organitzar aquest seminari va sorgir del Grup Interuniversitari de Recerca en Criminologia Aplicada a la Penologia i del Centre d'Estudis Jurídics i Formació Especialitzada (CEJFE). Els destinataris d'aquest espai de debat van ser tres grups de professionals que actuen i reflexionen en relació amb l'execució de penes a Catalunya, però que habitualment mantenen poc contacte entre ells: d'una banda, l'Administració competent en aquest tema; de l'altra, la judicatura i la fiscalia, i finalment, l'àmbit de la recerca representat per les universitats i el CEJFE.

El seminari perseguia tres objectius: en primer lloc, es buscava fomentar el *diàleg* entre aquests tres grups de professionals; en segon lloc es pretenia que existís *transferència* —d'iniciatives, de preocupacions i de coneixement— entre un àmbit més orientat a la reflexió (l'àmbit de recerca) i dos àmbits més orientats a la pràctica (l'Administració d'una banda, i la fiscalia i la judicatura, de l'altra); i en tercer lloc, s'aspirava al fet que de la reflexió conjunta sorgissin noves *propostes* per millorar la capacitat del nostre sistema d'execució de penes per assolir la reinserció social de les persones penades.

Per aconseguir aquests objectius, es va convidar a participar-hi 30 persones que desenvolupaven llocs de responsabilitat en els tres àmbits indicats i es va proposar una dinàmica participativa que va implicar la presentació de ponències de curta durada, seguides d'un ampli espai d'anàlisi, reflexió i debat.

El seminari es va estructurar entorn de tres temes: *El camí cap a la llibertat condicional*; *Ampliació de l'ús de les mesures penals alternatives a la presó i supervisió efectiva a la comunitat*; i *Marc legal i gestió dels delinqüents d'alt risc: present i futur*. Els temes van

ser seleccionats per ser considerats pels organitzadors com tres dels reptes principals del nostre sistema d'execució penal en clau de promoure la reinserció. La recerca existent sobre aquestes qüestions, les iniciatives de l'Administració i la seva importància en la tasca de la fiscalia i la judicatura permetien aventurar que el debat podria ser viu i enriquidor.

L'objectiu d'aquest llibre és que les idees i les discussions tingudes en el seminari puguin arribar a l'ampli col·lectiu de persones que, des de la recerca o des de la pràctica, focalitzen la seva tasca professional en l'execució penal i en el sistema de reinserció, pensant que alguna de les aportacions pugui ser d'utilitat en el desenvolupament de la seva feina. Donada la necessitat de presentar una versió resumida del seminari, s'ha fet un resum de les ponències i s'han sintetitzat els debats entre els participants. En la reproducció dels debats no s'identifiquen les opinions individuals, sinó que es presenten les diferents posicions que van aparèixer en el decurs del seminari.

Només ens resta agrair als participants en el seminari —que són els autors de les idees que s'exposen a continuació— la seva disponibilitat a participar en aquesta iniciativa.

II. Participants

Àmbit Acadèmic i de Recerca

Andrés Pueyo, Antonio. Catedràtic de Psicologia de la Personalitat de la Universitat de Barcelona.

Blay Gil, Ester. Professora de Dret Penal i Criminologia de la Universitat Pompeu Fabra (Membre del Grup de Recerca Interuniversitari en Criminologia Aplicada a la Penologia).

Capdevila Capdevila, Manel. Cap de la Unitat d'Investigació del Centre d'Estudis Jurídics i Formació Especialitzada.

Cid Moliné, Josep. Professor de Dret Penal i Criminologia de la Universitat Autònoma de Barcelona (Membre del Grup de Recerca Interuniversitari en Criminologia Aplicada a la Penologia).

Escobar Marulanda, Gonzalo. Professor de Dret Penal i Criminologia de la Universitat de Girona (Membre del Grup de Recerca Interuniversitari en Criminologia Aplicada a la Penologia).

Fabra Fres, Núria. Professora del Departament de Teoria i Història de l'Educació de la Universitat de Barcelona.

Ferrer Puig, Marta. Cap de l'Àrea d'Investigació i Formació Social i Criminològica del Centre d'Estudis Jurídics i Formació Especialitzada.

Larrauri Pijoan, Elena. Catedràtica de Dret Penal i Criminologia de la Universitat Pompeu Fabra (Membre del Grup de Recerca Interuniversitari en Criminologia Aplicada a la Penologia).

Martí Olivé, Joel. Professor de Sociologia de la Universitat Autònoma de Barcelona (Membre del Grup de Recerca Interuniversitari en Criminologia Aplicada a la Penologia).

Navarro Villanueva, Carmen. Professora de Dret Processal i Criminologia de la Universitat Autònoma de Barcelona.

Tamarit Sumalla, Josep M. Catedràtic de Dret Penal de la Universitat de Lleida i director del Programa de Criminologia de la Universitat Oberta de Catalunya.

Tébar Vilches, Beatriz. Facultativa del Cos de Mossos d'Esquadra (Membre del Grup de Recerca Interuniversitari en Criminologia Aplicada a la Penologia).

Varona Gómez, Daniel. Professor de Dret Penal de la Universitat de Girona (Membre del Grup de Recerca Interuniversitari en Criminologia Aplicada a la Penologia).

Villacampa Estiarte, Carolina. Professora de Dret Penal de la Universitat de Lleida.

Àmbit de l'Administració

Cerón Riera, Marc. Subdirector general de Reparació i Execució Penal a la Comunitat. Direcció General d'Execució Penal a la Comunitat i de Justícia Juvenil.

Esteban Ortega, Miguel Ángel. Cap del Servei de Rehabilitació. Direcció General de Serveis Penitenciaris.

Fransoy Molina, Pius. Cap de l'Àrea de Mesures Penals Alternatives. Direcció General d'Execució Penal a la Comunitat i de Justícia Juvenil.

Martínez Enciso, Mª Jesús. Responsable del Programa d'Estrangeria. Direcció General de Serveis Penitenciaris.

Montero Brasero, Paula. Subdirectora general de Programes de Rehabilitació i Sanitat. Direcció General de Serveis Penitenciaris.

Paül Torrent, Josep E. Cap del Servei de Classificació. Direcció General de Serveis Penitenciaris.

Queralt Beltrán, Joan Pere. Cap del Servei de Medi Obert. Direcció General de Serveis Penitenciaris.

Serratusell Salvadó, Lúdia. Cap de l'Àrea de Reparació i Atenció a la Víctima. Direcció General d'Execució Penal a la Comunitat i de Justícia Juvenil.

Soler Iglesias, Carles. Cap de l'Àrea de Planificació i Projectes Estratègics. Direcció General de Serveis Penitenciaris.

Subero Jiménez, Juanjo. Cap de Secció de Mesures Penals Alternatives. Direcció General d'Execució Penal a la Comunitat i de Justícia Juvenil.

Àmbit Judicial i de la Fiscalia

Bona Puigvert, Remei. Magistrada del Jutjat de Vigilància Penitenciària núm. 4.

Faus Prosper, Francisco Javier. Fiscal delegat de Vigilància Penitenciària.

Fernández de Frutos, Marta. Cap d'estudis de l'Escola Judicial.

Guil Roman, Carme. Magistrada del Jutjat Penal núm. 2 d'Arenys de Mar.

Jiménez Martín, Jorge. Magistrat i professor de l'Àrea d'Instrucció de l'Escola Judicial.

López Sánchez, Susana. Fiscal adscrita al Servei de Vigilància Penitenciària.

Marcos Almazán, Mónica. Fiscal adscrita al Servei de Vigilància Penitenciària.

Ramírez Ortiz, José Luis. Magistrat de la Secció 6a. de l'Audiència Provincial de Barcelona.

Rodríguez Saez, Josep Antoni. Magistrat del Jutjat Penal núm. 21 de Barcelona.

III. Programa del seminari

Seminari: «DE L'EXECUCIÓ DE PENES A LA REINSERCIÓ»

Data: Dijous 6 i divendres 7 de juny de 2013

Lloc: Aules 3 i 4

Centre d'Estudis Jurídics i Formació Especialitzada
Ausiàs Marc, 40 (Barcelona)

Organització: Universitat Autònoma de Barcelona - Grup de Recerca Interuniversitari en Criminologia Aplicada a la Penologia i Centre d'Estudis Jurídics i Formació Especialitzada.

Entitats finançadores: Departament de Ciència Política i Dret Públic de la Universitat Autònoma de Barcelona i Centre d'Estudis Jurídics i Formació Especialitzada.

Presentació

El seminari pretén actuar de marc de transferència de coneixement en l'àmbit de l'execució penal amb infractors adults entre tres agents bàsics per al canvi i la millora en aquest àmbit: les instàncies judicials penals, les administracions públiques i el tercer sector implicats en l'execució de les penes, i la recerca empírica focalitzada en aquesta matèria. Aquesta oportunitat permetrà obrir una comunitat de diàleg per poder millorar la reinserció de les persones sotmeses a mesures penals.

El seminari disposarà de relators, per fer un recull de les ponències i les conclusions, que es publicaran.

Programa

Presentació: 9.00 h

Josep Xavier Hernández, director del Centre d'Estudis Jurídics i Formació Especialitzada
Josep M. de Dios, degà de la Facultat de Dret de la Universitat Autònoma de Barcelona

Dijous al matí: El camí cap a la llibertat condicional

Moderador: **Montserrat Martínez**, cap de l'Àrea d'Estudis i Formació de l'Administració de Justícia del CEJFE

Ponències - Recerca: 9.30-10.15 h

1. **Manel Capdevila**, responsable d'Investigació Social i Criminològica (CEJFE)
«La llibertat condicional a Catalunya l'any 2012»
2. **Beatriz Tébar**, facultativa del Cos de Mossos d'Esquadra i investigadora del Grup de Recerca en Criminologia Aplicada a la Penologia
«Visió general de la situació d'altres països: models d'accés a la llibertat condicional i efectivitat en clau de reinserció»
3. **Josep Cid**, professor de Dret Penal i Criminologia de la Universitat Autònoma de Barcelona
«Regressió a segon grau. Causes i conseqüències»

Discussió: 10.15-11.00 h

Pausa i esmorzar: 11.00-11.30 h

Ponència - Administració de justícia: 11.30-11.50 h

1. **Remei Bona**, jutge de Vigilància Penitenciària
«Criteris per a l'accés al tercer grau de tractament i a la llibertat condicional: classificacions inicials, pagament de la responsabilitat civil, dates de compliment de condemna i expedients disciplinaris»

Discussió: 11.50-12.30 h

Ponència - Execució penal: 12.30-12.50 h

1. **Paula Montero**, subdirectora general de Programes de Rehabilitació i Sanitat de la Direcció General de Serveis Penitenciaris
«El model de rehabilitació: planificació de la intervenció cap a la llibertat condicional»

Discussió: 12.50-13.30 h

Pausa i dinar: 14.00-15.00 h

Dijous a la tarda: Ampliació de l'ús de les mesures penals alternatives a la presó i supervisió efectiva a la comunitat

Modera: **Daniel Varona**, professor de Dret Penal i Criminologia de la Universitat de Girona

Ponències - Recerca: 15.30-16.10 h

1. **Ester Blay**, professora de Dret Penal i Criminologia de la Universitat Pompeu Fabra
«Programes de supervisió efectiva a la comunitat: perspectiva internacional»
2. **Elena Larrauri**, catedràtica de Dret Penal i Criminologia de la Universitat Pompeu Fabra
«Paper dels informes d'assessorament tècnic en l'execució de les mesures penals alternatives»

Discussió: 16.10-17.00 h

Pausa: 17.00-17.30 h

Ponència - Administració de justícia: 17.30-17.50 h

1. **Josep Antoni Rodríguez**, magistrat del Jutjat Penal núm. 21 de Barcelona
«Fórmules d'ampliació de les MPA: limitacions legals i dificultats pràctiques»

Discussió: 17.50-18.30 h

Ponència - Execució penal: 18.30-18.50 h

1. **Marc Cerón**, subdirector general de Reparació i Execució Penal a la Comunitat
«El model d'aplicació de les MPA a Catalunya: lliçons apreses, perspectives de futur»

Discussió: 18.50 h – 19.30 h

Divendres al matí: Marc legal i gestió de delinqüents de risc: present i futur

1. Modera: **Josep Cid**, professor de Dret Penal i Criminologia de la UAB

Ponències - Recerca: 9.00-10.00 h

1. **Antonio Andrés Pueyo**, catedràtic de Psicologia de la Personalitat de la Universitat de Barcelona i director del Grup d'Estudis Avançats en Violència
«Valoració del risc i gestió de la reincidència: la utilitat del RisCanvi en la reinserció»
2. **Joel Martí**, professor de Sociologia de la Universitat Autònoma de Barcelona
«El procés de desistiment de les persones empresonades: obstacles i suports»

Discussió: 10.00-11.15 h

Pausa i esmorzar: 11.15-11.45 h

Ponència - Administració de justícia: 11.45-12.05 h

1. **José Luis Ramírez**, magistrat de la Secció 6a. de l'Audiència Provincial de Barcelona
«Les noves mesures del Codi Penal: la llibertat vigilada, la custòdia de seguretat i la presó permanent revisable»

Discussió: 12.05-12.45 h

Ponència - Execució penal: 12.45-13.05 h

1. **Carles Soler**, responsable de l'Àrea de Planificació i Projectes Estratègics de la Direcció General de Serveis Penitenciaris
«Polítiques i projectes d'intervenció per a l'acostament al medi extern dels delinqüents d'alt risc: cercles de suport, inhibidors químics, controls telemàtics i altres models de supervisió intensiva»

Discussió: 13.05-13.45 h

Cloenda: 13.45-14.00 h